

Nadzor in regulacija bančnega sektorja: preventivni dejavnik boja proti finančni kriminaliteti

Tanja Ahčan

Namen prispevka:

Finančna kriza je razkrila številna odklonska ravnanja udeležencev globalnih finančnih trgov ter odprla množico kompleksnih pravnih in dejanskih vprašanj glede regulacije in nadzora finančnih trgov kot tudi uspešnosti kazenskega pregona odgovornih. V prispevku avtorica obravnava pozitivnopravno ureditev delovanja centralne državne bančne nadzorne oziroma regulatorne institucije. Predstavljene so naloge, pristojnosti in ukrepi Banke Slovenije, predvsem z vidika možnosti preprečevanja in odkrivanja finančne kriminalitete.

Metode:

Prispevek je teoretične narave, na podlagi deskriptivne analize *de lege lata* področja delovanja bančnega nadzornika in regulatorja, ki vključuje več pravnih področij, od državnopravne oziroma upravne ureditve, civilnega in gospodarskega prava do uporabnosti na kazenskopravnem področju.

Ugotovitve:

Nadzor in regulacija bančnega sektorja v Republiki Sloveniji temeljita na pravih evropske zakonodaje in dobre prakse, ki jo oblikujejo mednarodne finančne institucije. Razloge za pomanjkljivosti oziroma šibkosti, katerih rezultat so bila odklonska ravnanja akterjev na finančnih trgih, ne gre iskati v normativni ureditvi *de lege lata*. Dosledna implementacija že uveljavljenih norm predstavlja preventivo v boju proti finančni kriminaliteti.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Problematika delovanja našega bančnega regulatorja in nadzornika, v povezavi z razlogi za izbruh finančne krize, je bila predvsem predmet razprav ekonomistov. Zaradi potrebe po morebitnih premišljenih reformah, predvsem v smislu preventivne vloge na področju finančne kriminalitete, pa je nujno, da se delovanje in ukrepanje državnega regulatorja celovito obravnava tudi s pravnega in kriminalnopolitičnega vidika.

UDK: 343.37

Ključne besede: finančna kriza, finančna kriminaliteta, regulacija, nadzor

Banking Sector Supervision and Regulation: A Preventive Factor in the Fight Against Financial Crime

Purpose:

The financial crisis revealed numerous deviant activities of participants in global financial markets, as well as raised a number of complex legal and actual questions regarding the regulation and supervision of said markets and the efficiency of criminal prosecution of those responsible. The paper deals with how the positive law regulates the activities of the central institution at state level responsible for banking supervision and regulation. The paper presents the tasks, responsibilities and measures of the Bank of Slovenia, particularly from the point of view of the possibility to prevent and detect financial crime.

Design/Methods/Approach:

The paper has a theoretical nature and is based on a descriptive *de lege lata* analysis of the activities of the banking supervisor and regulator, including several legal areas, from state law (or administrative set-up) to civil and commercial law, as well as the application in criminal law.

Findings:

The banking sector supervision and regulation in the Republic of Slovenia are based on the European legislation and good practice established by international financial institutions. The reasons for the imperfections or weaknesses of supervision resulting in deviant activities of the financial markets actors are not to be found in the legislative framework *de lege lata*. A consistent implementation of the already established norms represents a preventive factor in the fight against financial crime.

Originality/Value:

The activities of our banking regulator and supervisor, in connection with the reasons for the onset of the financial crisis, have been discussed mainly by economists. Given the need for well thought-out reforms, mainly in the sense of a preventive role in the area of financial crime, it is mandatory that the activities and measures of the state regulator are dealt with in their entirety also from the legal and crime policy view.

UDC: 343.37

Keywords: financial crisis, financial crime, regulation, banking supervision

1 UVOD

O finančni krizi se že skoraj polovico dekade piše in govori kot o naravni katastrofi. Z ekonomskega in pravnega vidika ni nobenega dvoma, da je bila sedanja finančna kriza posledica sistemskih pomanjkljivosti ter inovativnosti in odklonskih ravnanj udeležencev finančnih trgov. Stroka opozarja na pojav moralnega hazarda, na šibkosti sistemov vodenja in upravljanja korporacij (t. i. teorije »corporate governance«), na zlorabo temeljnega načela zaupanja med udeleženci, na enormne razsežnosti pohlepa vodilnih v finančnih institucijah v povezavi s črednim

nagonom investitorjev v smislu slogana »vsi delajo enako«. Podobno ugotavlja tudi Tomasic (2012), da je finančna kriza razkrila številne pomanjkljivosti glede vodenja in upravljanja finančnih institucij, korporacijske prevare ter šibko regulacijo in nadzor. Po petih letih razglabljanj o finančni krizi je mogoče povzeti, da je kljub številnim in dalj časa prisotnim indicem zatajila preventivna vloga nadzornikov in regulatorjev.¹ Izguba finančne stabilnosti lahko ustvari velike stroške za realni sektor, zato se finančna stabilnost obravnava kot javno dobro v pristojnosti institucije za nadzor finančnega sistema (Štiblar, 2010: 38). Schinasi (v Štiblar, 2010: 38) poudarja, da se morajo ustvarjalci ekonomske politike osredotočiti na preventivo, kontrolne preglede in identifikacijo potencialnih težav, preden škodijo gospodarskemu sistemu kot celoti. Ko sta raziskovala vzroke bančnih kriz, sta Caprio in Klingebiel (v Štiblar, 2010: 38) ugotovila, da je bil v 90 % primerov prisoten neprimeren bančni nadzor.

Z represivnega vidika je globalna finančna kriza razkrila vrsto pojavnih oblik gospodarske oziroma finančne kriminalitete, od različnih zlorab trga finančnih instrumentov, ki so bile posledica finančnih inovacij, do koruptivnih ravnanj odgovornih, ki so sprožili pravna in dejanska vprašanja kazenskega pregona. Bistvena značilnost dejanj in storilcev je, da gre za kriminaliteto belega ovratnika, torej kriminalna ravnanja privilegirancev, vplivnih poslovnežev na vodilnih položajih v bančnem lobiju, z razpredenimi formalnimi in neformalnimi mrežami poznanstev. Sutherland (2001) navaja, da je kriminaliteta belih ovratnikov običajno protipravno ravnanje tehnične narave in vsaj neposredno ne krši moralnih norm. Poleg tega so učinki oziroma posledice kriminalitete belih ovratnikov razpršeni v daljšem časovnem obdobju in na množico potencialnih žrtev, zato se prvotno zdi, da nihče ni oškodovan. Za finančne institucije, ki bi jih kazenski pregon potopil skupaj s storilci, pa je nastala angleška izpeljanka, namesto »too big to fail«, »too big to prosecute«.²

Izhajajoč iz pozitivnopravne ureditve, v prispevku obravnavam možnosti nacionalnega bančnega regulatorja in nadzornika, ki jih ima na področju preprečevanja finančne kriminalitete kot najhujše oblike odklonskih ravnanj udeležencev finančnih trgov. Iz pregleda danih normativnih okvirov je razvidno, da je imel naš bančni regulator vse preventivne vzvode v svojih rokah in da sta (bila) premalo učinkovita nadzor in regulacija tudi v naši državi.

1 Januarja 2011 je bila nacionalna komisija v ZDA (Financial Crisis Inquiry Commission) ustanovljena, da razišče vzroke finančne in ekonomske krize. Po enem letu proučevanj, več kot 700 zaslišanih pričah in več milijonov strani prebranih dokumentov, je objavila končno poročilo (Federal Crisis Inquiry Commission [FCIC], 2011), v katerem je potrdila, da je bila kriza rezultat človeških dejanj in opustitev ter bi jo bilo mogoče odvrniti.

2 Morebitni kazenski postopki bi namreč korenito omajali splošno zaupanje komitentov v njihovo poslovanje in njihov poslovni ugled, kar bi (ponovno) destabiliziralo sektor.

2 »BANČNIŠTVO KOT HRBTENICA SAMOSTOJNE SLOVENIJE«³

Štiblar (2010) je zagovornik državnega lastništva največjih slovenskih bank in meni, da bančni sektor v večinsko domači lasti, z domačimi bankirji, ohranja občutek monetarne in bančne suverenosti naše države tudi v krogu ostalih članic ekonomske in monetarne unije (v nadaljevanju EMU). Danes je slovensko bančništvo temelj ekonomske suverenosti neodvisne države, v prihodnosti pa naj varuje samobitnost, identiteto države v razmerah globalne konkurence (Štiblar, 2010: 15). Vprašanje pa ostaja, kakšen vpliv so imeli »državni« bankirji pri pojavu moralnega hazarda na naših tleh, v povezavi z menedžerskimi odkupi in podeljevanjem nezavarovanih kreditov pravnim osebam.⁴

Zaradi moralnega hazarda so odpovedali vsi bistveni dejavniki nadzora: upravljanje s finančnimi oziroma bančnimi tveganji, korporativna odgovornost, meni Dowd (2009). Podrobno utemeljuje, da je moralni hazard odigral glavno vlogo v dogodkih, ki so privedli do finančne krize, zato jo moramo pravilno razumeti, da bodo reforme ustrezno oblikovane in da bodo preprečile ponovno katastrofo. Hellmann, Murdock in Stiglitz (2000) pa navajajo, da pojav hazarda omogoča šele konkurenčno ravnovesje na prostem trgu, zato obstaja med akterji ter zakonodajalcem splošen konsenz o potrebi po določeni stopnji regulacije bank, ki naj vključuje minimalne kapitalske zahteve, učinkoviti nadzor bank in centralno regulatorno institucijo.

Upravljanje in vodenje bank je pomembna informacija sama po sebi, hkrati pa lahko eden ključnih dejavnikov njihove uspešnosti (Štiblar, 2010: 211).⁵ Organisation for Economic Co-operation and Development – Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (v nadaljevanju OECD) je objavila analizo, kakšen vpliv so imele na finančno krizo pomanjkljivosti oziroma slabosti upravljavskega sistema ali »corporate governance« in v zvezi s tem objavila poročilo. Iz analize izhaja, da so slabosti posloводства finančnih institucij v veliki meri prispevale k nastanku

3 Štiblar (2010) piše, da je nastajanje samostojne Slovenije spremljalo tudi nastajanje slovenskega bančništva. Oboroževanje teritorialne obrambe in slovenskih sil je bilo financirano z »neuradnimi fondii« oz. nepovratnimi krediti; NLB je bila gospodarski subjekt s sorazmerno visoko kredibilnostjo in mednarodnim ratingom, ki je lahko delovala na mednarodnih finančnih trgih takoj po osamosvojitvi; prve finančne kredite za Slovenijo in druge finančne storitve je opravila NLB, ki je imela vlogo tudi na političnem oz. diplomatskem področju; odcepljanje od jugoslovanskega trga in transformacija slovenskega gospodarstva v 90. letih prejšnjega stoletja sta bila uspešna zaradi podpore bančništva.

4 Štiblar (2008) zatrjuje, da ni mogoče dati ocene, kakšno vlogo so imele naše banke v času finančne in gospodarske krize, vendar so po njegovem mnenju prispevale k »tajkunizaciji« slovenskega gospodarstva. Kritika se nanaša na financiranje kreditov menedžerjem za njihove notranje odkupe podjetij (managers buy out – MBO) v zameno za zastavo delnic teh gospodarskih družb ciljnega prevzema, kar je seveda posej z visoko tveganostjo. Moralno (etično) vprašanje pa se po mnenju Štiblarja nanaša na samo bistvo menedžerske prilastitve gospodarske družbe, saj najete kredite za nakup odplačujejo drugi.

5 Štiblar (2010) piše, da se za angleškim terminom dejansko skriva konflikt med različnimi interesi oz. cilji poslovanja gospodarske družbe, menedžmenta na eni in lastnikov na drugi strani. Gre za upravljanje, vodenje in obvladovanje družb. Teorija še ni razvila posebnega problemskega sklopa za »corporate governance« bančnega sektorja, temveč gre za splošno problematiko te teorije za primer delniških družb, ki so temeljna pojavna oblika bank. Teorija »corporate governance« naj bi vključevala tudi pravila in postopke za omejevanje delovanja menedžmenta.

finančne krize, saj bi prav organi upravljanja oziroma vodenja morali predvideti in obvarovati institucije pred prevelikimi tveganji. Ugotovitve pa so pripeljale do odločitve, da je treba na novo proučiti in določiti temeljna načela na kritičnih področjih (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2009).⁶

Štiblar (2010) dodaja, da je treba v našem bančnem sektorju upoštevati specifičnosti, ki glede teorije »corporate governance« veljajo za države v tranziciji ter hkrati posebnost majhnih držav. Pri tem povzame mnenje Berglofa in von Thaddena (v Štiblar, 2010), da je v tranzicijskih državah treba upoštevati posebnosti sistema vladanja v državi, uveljaviti transparentnost, zaščititi zunanje lastnike, a ne zgolj manjšinskih delničarjev, zaščititi upnike bolj kot lastnike, se usmeriti bolj na implementacijo kot sprejemanje zakonov, ki naj se sicer dopolnjujejo z namenom ustreznega razvoja finančnih trgov. Štiblar navede še eno posebnost obravnavane teorije za primer majhnih držav, ki jo izpostavi David in Mach (v Štiblar, 2010), in sicer gre za princip »vsi poznajo vse«, kar je značilnost tesnih medosebnih zvez. V zvezi s problematiko lastništva pa piše, da Gregorič in drugi (v Štiblar, 2010) opozarjajo, da postaja vprašanje »corporate governance« v tranzicijskih državah vse bolj pomembno zaradi nižje gospodarske rasti od pričakovane, kar je tudi posledica neustrezne implikacije teorije v praksi, saj je zunanji lastnik običajno država s svojimi neekonomskimi cilji.

Baselski odbor za bančni nadzor (Basel Committee on Banking Supervision) je že v novi kapitalski sporazum Basel II (Basel Committee on Banking Supervision, 2006)⁷ povzel definicijo operativnega tveganja iz bančnih krogov, ki pravi, da je to »tveganje izgube zaradi neustreznih ali neuspešnih notranjih postopkov, ljudi in sistemov ali zaradi zunanjih dogodkov«, pri čemer naj bi taka definicija zajemala tudi pravna (zakonodajna, regulativna) tveganja (Majič, 2002: 3). Dobri upravljavski informacijski sistemi, učinkovit sistem notranjih kontrol ter kvalitetno načrtovanje rezervacij za nepredvidene situacije so bistvene sestavine uspešnega obvladovanja operativnih tveganj za banke (Majič, 2002: 3). Majičeva pojasnjuje, da je razlog, da je bilo treba poleg kreditnih in tržnih tveganj vključiti tudi operativna tveganja kot »ostala, druga« tveganja poslovanja bank, iskati predvsem v globalizaciji finančnih trgov oziroma storitev, vse bolj sofisticirani tehnologiji finančnega poslovanja (tveganja sistemskih napak, tveganja prevar, tudi zunanjih,

6 Ključne ugotovitve in povzetke dobrih praks je posebna skupina OECD objavila v začetku leta 2010. Med drugim poudarjajo pomen dosledne implementacije pravil na nacionalnih nivojih, učinkovitejše upravljanje s tveganji ter izboljšanje pravil in postopkov upravljanja (board practices), vključno s sestavo upravnega organa, njegovo neodvisnostjo in strokovnostjo (OECD, 2010).

7 Basel II (2004 oz. 2006) oziroma novi kapitalski sporazum je priporočilo za oblikovanje politik in določa, koliko kapitala mora banka oziroma druga finančna institucija imeti glede na nivo finančnih in operativnih tveganj, s katerimi se sooča. Opredeljene so zahteve za upravljanje s tveganji in izračunom potrebnega kapitala, kar naj bi zagotavljalo stabilnost finančnih institucij in finančnega sistema. Sporazum je bil pripravljen s strani Baselskega odbora za nadzor bank in ni zavezujoč, služi kot podlaga za oblikovanje evropskih bančnih smernic v obliki direktiv, ki jih implementira tudi RS. Predhodnik Basel I iz leta 1988 je doživel kritike, ker ni upošteval v zadostni meri nekreditnih tveganj. Basel II (Basel Committee on Banking Supervision, 2006) temelji na treh stebrih: minimalne kapitalne zahteve, regulativni nadzor, tržna disciplina. Leta 2010 je bil sprejet Basel III (Basel Committee on Banking Supervision, 2010), ki vsebuje še strožja pravila poslovanja in nadzora, predvsem glede kapitalne ustreznosti bank, ki pa še ni začel veljati.

vprašanja varnosti sistema), potrebi po stalnem vzdrževanju visoke stopnje notranjih kontrol in varnostnih sistemov, povezovanju subjektov, ki primarno opravljajo bančne storitve, v skupine, kjer prihaja do novih ogrožanj varnosti in transparentnosti delovanja sistema. Rotovnik (2003) zagotavlja, da mora biti upravljanje z operativnim tveganjem neločljivo povezano z organizacijsko kulturo banke, saj bodo le tako poslovne odločitve ali dejanja učinkovito ovrednotili operativno tveganje, ki je povezano z njimi. V drugem prispevku pa Rotovnik (2004) poenostavi problematiko operativnega tveganja in jo strne v enem stavku: »Kako dobro je vodena banka?« Na vseh poslovnih področjih, z vidika vseh tveganj in vključujoč vse sestavine (ljudje, sistemi, procesi).

Med temeljnimi načeli Odbora, ki jih podrobneje razčlenjuje Majičeva (2003), je opredeljena tudi vloga bančnih nadzornikov, ki morajo od bank zahtevati, da imajo vse navedene učinkovite sisteme za ugotavljanje, merjenje in spremljanje operativnih tveganj. Nadzorniki morajo ugotavljati ustreznost in učinkovitost metodologij, ki jih banka uporablja za presojo in obvladovanje operativnega tveganja, saj naj bi po baselskem sporazumu Basel II (Basel Committee on Banking Supervision, 2006) banke imele ustrezen kapital za kritje vseh tveganj svojega poslovanja.

3 NACIONALNI BANČNI REGULATOR IN NADZORNIK

Ključni temelj in predpogoj uspešnosti bančništva predstavlja centralna banka kot njegov regulator in nadzornik (Štiblar, 2010: 37). Delovanje Banke Slovenije (v nadaljevanju BS) ureja Zakon o Banki Slovenije ([ZBS-1], 2006), ki določa, da je BS centralna banka Republike Slovenije pravna oseba javnega prava, ki samostojno razpolaga s svojim premoženjem. Njene glavne naloge so oblikovanje in uresničevanje denarne politike ter denarnega nadzora, odgovornost za splošno likvidnost bančnega sistema, sodelovanje pri transakcijah na deviznih in finančnih trgih, sprejemanje v depozit sredstva bank in hranilnic, odpiranje računov bankam in hranilnicam, urejanje plačilnih sistemov. BS je neodvisna nevladna institucija, nadzor nad njenim poslovanjem pa izvaja Državni zbor RS, kateremu je dolžna poročati vsaj vsakih šest mesecev tako, da predloži poročilo o svojem poslovanju.

Razlogi, da so centralne banke kot nadzorniki zainteresirane za dobro poslovanje bančnega sistema, so po Štiblarju (2010) sledeči: interes za stabilnost finančnega sistema, katere ni mogoče doseči brez stabilnosti bančnega sistema; poslovne banke lahko preko odobritve kreditov vplivajo na količino denarja v obtoku; učinkovitost finančnega sistema je v veliki meri odvisna od učinkovitosti bančnega sistema; interes centralnih bank je zaščita deponentov zaradi obstoja asimetričnih informacij in nevarnosti širjenja panike v primeru zloma posamezne banke.

Naloge BS niso omejene le na ZBS-1 (2006), temveč so določene še v drugih predpisih, npr. o preprečevanju pranja denarja, bančništvu, potrošniških kreditih⁸

⁸ BS opravlja tudi nadzor nad dajalci potrošniških kreditov, ki imajo dovoljenje po zakonu o bančništvu, in nad njihovimi posredniki ter je hkrati tudi prekrškovni organ (Zakon o potrošniških kreditih, 2010).

ipd. Položaj BS se je spremenil z vstopom v EMU s 1. 1. 2007, saj je postala del Evropskega sistema centralnih bank (v nadaljevanju ESCB). Pri uresničevanju svojih nalog v celoti upošteva določila statuta ESCB in Evropske centralne banke (v nadaljevanju ECB). ZBS-1 (2006) določa tudi organa BS, ki sta Svet Banke Slovenije, ki določa denarno politiko in sprejema ukrepe za njeno izvajanje, in guverner Banke Slovenije.

3.1 Nadzor nad bankami po ZBan-1

V priročniku BS Proces ocenjevanja tveganj (Banka Slovenije, 2007) je uvodoma izpostavljena pomembnost vloge, ki jo imajo banke v nacionalnih ekonomijah, in zaupanje, ki ga imajo do teh institucij vlagatelji, zato morajo banke poslovati skrbno in varno ter vzdrževati primerno raven kapitala za zaščito pred tveganji, ki jim banka je ali bi jim lahko bila izpostavljena. V Strateškem načrtu BS za obdobje 2009–2012 (Banka Slovenije, 2008a) je zato opredeljeno, da nadzor nad poslovanjem bank temelji na pravilih evropske zakonodaje in dobre prakse za opravljanje bančnega nadzora, ki zajema predvsem preverjanje kvalitete upravljanja s tveganji⁹, ki so jim banke izpostavljene, in usklajenosti poslovanja z veljavnimi predpisi, ki določajo minimalne standarde varnega in skrbnega poslovanja bank. Vsebinsko najboljše zakon, na podlagi katerega BS izvaja nadzor nad bankami, je Zakon o bančništvu ([ZBan-1], 2010). BS opravlja nadzor nad bankami s spremljanjem, zbiranjem in preverjanjem poročil in obvestil bank ter drugih oseb, z opravljanjem pregleda poslovanja bank in z izrekanjem ukrepov nadzora. Pri tem lahko izreče naslednje ukrepe nadzora: priporočilo ali opozorilo, odredi odpravo kršitve, odredi dodatne ukrepe za uresničevanje pravil o upravljanju s tveganji, odvzame dovoljenje banki za opravljanje storitev, postavi izredno upravo, začne prisilno likvidacijo in sprejme odločitev o razlogih za stečaj. Pozornost BS je usmerjena v splošna in specifična tveganja, kompleksnost institucije, lastniško obvladovanje, kapital in možnost okužb v finančnem sistemu (Banka Slovenije, 2008a: 19).

Instrumenti nadzora in regulacije bank se lahko razdelijo v tri skupine: preventivni instrumenti (politika licenciranja, politika izdajanja soglasij za spremembo lastništva, politika izdajanja soglasij za člane upravnega odbora in organe upravljanja v banki, višina začetnega kapitala, izbira revizorjev, politika dajanja soglasij za statusne spremembe), korektivni instrumenti (nadzor upravljanja s tveganji in kapitalsko ustreznostjo, sistemi zgodnjega opozarjanja, javno objavljane informacije, korektivni ukrepi do bank), represivni instrumenti (uvedba začasne uprave, stečaj in likvidacija banke) (Štiblar, 2010: 40).

⁹ Vrste tveganj, kot so opredeljene v javnem delu priročnika *Proces ocenjevanja tveganj* (Banka Slovenije, 2007), so kreditno tveganje (oključno s tveganjem koncentracije, kreditnim tveganjem v listinjenju, preostalim tveganjem in deželnim tveganjem ter transfernim tveganjem), tržno tveganje (oključuje valutno tveganje), obrestno tveganje, likvidnostno tveganje, operativno tveganje (skupaj z IT tveganjem in pravnim tveganjem), strateško tveganje, tveganje ugleda, kapitalsko tveganje, tveganje dobičkonosnosti.

3.2 Preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma

Režek (2002) med motivi za pranje denarja, ki je iskanje in uporaba metod za prikrivanje njegovega nezakonitega izvora ter poskus njegovega vključevanja v zakonite finančne in gospodarske tokove, navede tudi finančne organizacije (in druge udeležence v procesu), saj jim predstavlja pomemben vir zaslužka, visoka stopnja tveganja pri upravljanju z omenjenimi sredstvi pa le še povečuje dobičke iz te dejavnosti.¹⁰

Pristojnosti in dolžnosti BS na področju preprečevanja pranja denarja določa Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma ([ZPPDFT], 2007). Bistvena novost ZPPDFT (2007) v primerjavi z Zakonom o preprečevanju pranja denarja ([ZPPDen-1], 2001) je uveljavitev pristopa, ki temelji na oceni tveganosti (Risk Based Approach). BS je tudi s sprejetjem novega zakona ostala pristojna za nadzor nad izvajanjem določb ZPPDFT (2007) v bančnem sektorju, na novo pa ji je dodeljena vloga prekrškovnega organa. Iz ZPPDFT (2007) izhaja tudi nova zadolžitev nadzornih organov glede izdaje priporočil oziroma usmeritev v zvezi z izvajanjem zakona. Iz Usmeritev pri izvajanju ukrepov na področju preprečevanja pranja denarja in financiranja terorizma (Banka Slovenije, 2008b) izhaja obveznost banke, da izdela analizo tveganosti, s katero oceni tveganost posamezne skupine strank, poslovnih razmerij, produktov in storitev z vidika morebitne zlorabe za pranje denarja ali financiranje terorizma, nato pa na tej podlagi izvaja ustrezne ukrepe. ZPPDFT (2007) namesto identifikacije stranke uvaja pregled stranke, ki obsega ugotavljanje in preverjanje istovetnosti stranke, ugotavljanje dejanskega lastnika stranke, pridobivanje zakonsko zahtevanih podatkov in redno skrbno spremljanje poslovnih aktivnosti stranke, pri čemer morata obseg in pogostost izvedenih aktivnosti ustrezati profilu tveganosti stranke.

3.3 Finančni konglomerati

Finančni konglomerat je skupina gospodarskih subjektov, ki so medsebojno kapitalsko povezani in obvladujejo celoto finančnih storitev, predvsem na področju bančništva, zavarovalništva ter trga vrednostnih papirjev.¹¹ Zaradi kompleksnosti pojava so združevanja subjektov na področju finančnih storitev prinesla tudi negativne vidike, s katerimi se ukvarjajo pristojni nadzorniki in ki naj bi bili posledica nezadostnega nadzora v preteklosti. Probleme pri ustanavljanju finančnih konglomeratov, kot navajata tudi Dierick (2004) in Skipper (2000), je mogoče deliti na problem regulatorne arbitraže, problem okužbe, moralni hazard, problem transparentnosti, konflikt interesov in zlorabo tržne moči. Do t. i. regulatorne arbitraže prihaja, ker ima vodilni subjekt v konglomeratu vpliv na ostale člane skupine, zato se lahko določene transakcije knjižijo v poslovnih knjigah

10 Po podatkih Evropske skupnosti je za primeren zaslužek pripravljeno tveganje prevzeti kar 15–20 % bank (Šelih v Režek, 2002: 150).

11 Evropska zakonodaja določa, da mora biti najmanj en subjekt iz zavarovalniškega sektorja in najmanj en iz bančnega ali naložbenega (Direktiva 2002/87/ES, 2003), kar pomeni, da so v skupini zastopani vsi trije osnovni finančni sektorji.

drugega subjekta in ne tistega, od katerega izvirajo oziroma pride do medsebojnih poslov zaradi izkoriščanja regulatornih razlik med posameznimi subjekti, ki so podvrženi različni normativni ureditvi in nadzoru. Transakcije tako le navidezno zadostijo nadzorniškimi zahtevam, dejansko pa jih obidejo.¹² Za okužbo gre, ko se težave, ki pestijo en subjekt v skupini, prenesejo na ostale in ogrozijo finančno stabilnost skupine, lahko tudi celotnega finančnega trga, odvisno od moči in pomembnosti skupine. Najbolj tipičen primer moralnega hazarda v zvezi s konglomerati je povezan z velikostjo in pomembnostjo skupine za gospodarstvo izvorne države. Pridobi si lahko sloves, da je »too big to fail«, torej prevelik, da bi si lahko privoščili njegov zaton, zato se v javnosti in v skupini pričakuje, da bo zanj, v primeru nastanka težav, poskrbela in ga rešila država. Takšna percepcija pa znotraj skupine spodbuja bolj tvegano obnašanje oziroma poslovanje. Pomanjkanju transparentnosti prav tako botruje velikost konglomerata in njegova kompleksnost, kar povzroči, da nadzorniki in ostali udeleženci na trgu težje pridobijo natančne, predvsem pa jasne, podatke o strukturi konglomerata in vrsti tveganj, ki jim je izpostavljen, tudi zaradi razpršenosti le-teh znotraj konglomerata. Do konflikta interesov prihaja, ker konglomerat v odnosu do svojih strank nastopa v različnih vlogah, ki so med seboj nasprotujoče.

Zakon o finančnih konglomeratih ([ZFK], 2006) določa dopolnilni nadzor nad nadzorovanimi osebami, ki so del finančnega konglomerata¹³, v skladu z zahtevami Direktive Evropskega parlamenta in Sveta 2002/87/ES (2003) o dopolnilnem nadzoru kreditnih institucij, zavarovalnic in investicijskih družb v finančnem konglomeratu. Cilji dopolnilnega nadzora po ZFK (2006) so predvsem: zagotoviti obvladovanje tveganj, ki so povezana s poslovanjem nadzorovanih oseb v finančnem konglomeratu, in s tem večjo stabilnost finančnega sektorja; ob sodelovanju pristojnih nadzornih organov in koordinatorja povečati učinkovitost nadzora nad nadzorovanimi osebami iz različnih finančnih sektorjev, kadar so le-te del finančnega konglomerata; povečati preglednost in varnost delovanja finančnega trga v Republiki Sloveniji kot sestavnega dela enotnega finančnega trga na območju držav članic Evropskih skupnosti, ki delujejo v okviru Evropske unije. Pristojni nadzorni organi za bančni sektor je BS, ki je tudi dolžna sprejeti ukrepe ob morebitnih ugotovljenih kršitvah, za določene kršitve, predvidene v ZFK (2006), pa nastopa tudi kot prekrškovni organ.

12 *Primer regulatorne arbitraže sta dvakratno oziroma večkratno štetje kapitala (double or multiple gearing – dvakrat se uporabi isti kapital za izkazovanje kapitalske ustreznosti) ali prekomerno finančno vzvodenje oziroma prekomerna uporaba dolžniškega kapitala (excessive leveraging – družba mati se prekomerno zadolžuje, ta dolg pa nato v obliki lastniškega kapitala vloži v hčerinske družbe).*

13 *V RS sta pri Ministrstvu za finance registrirana dva finančna konglomerata, to sta Skupina Triglav, ki je bila vpisana v register dne 24. 10. 2007, odločba pa izdana skoraj leto prej. Nadrejena oseba, ki je na vrhu finančnega konglomerata je Zavarovalnica Triglav, d. d., Ljubljana. Drugi pa je KD – AS, finančni konglomerat, vpisan 26. 10. 2010, odločba izdana 22. 9. 2010. Nadrejena oseba je KD, finančna družba, d. d., Ljubljana. Koordinator obeh je Agencija za zavarovalni nadzor, pristojni nadzorni organ, kot ga opredeljuje Zakon o finančnih konglomeratih v 16. točki 2. člena, pa BS.*

3.4 Hipotekarne in komunalne obveznice

Listinjenje (ang. Securitization)¹⁴ je bila ena pomembnejših finančnih inovacij, ki je pripomogla k nastanku finančne krize. Proces listinjenja, po zelo skopi definiciji, pomeni zbiranje in združevanje podobnih si posojil v »pakete«, ki se nato financirajo s prodajo vrednostnih papirjev ali izdajo vrednostnih papirjev na podlagi kritnega premoženja. Podobno meni tudi Štiblar (2008), ki piše, da se je kriza začela v ZDA kot nepremičninska in se prenesla na finančna področja, s finančnih trgov pa nazaj v realno gospodarstvo, kjer se je z razraščanjem hipotekarnih posojil tudi začela. Ekonomisti sedaj ugotavljajo, da pretvorba osnovnega posojila denarja v vrednostne papirje v resnici nima naloge, da razprši tveganje, temveč da dejansko skrije tveganje osnovnega posla hipotečnega posojila in njegov izvor. Prodaja tveganj iz osnovnega posla povečuje likvidnost v sistemu in celotno posojilno aktivnost izmakne strogi kontroli centralnih bank (merila likvidnosti, solventnosti, Basel II) (Štiblar, 2008: 87). Splošno ureditev listinjenja za bančni sektor vsebuje ZBan-1 (2010), ki določa, da mora banka na podlagi ustreznih politik in postopkov ocenjevati in obravnavati tveganja, ki izhajajo iz poslov listinjenja, ne glede na vlogo, v kateri pri tem nastopa (investitor, originator, sponzor ali drugi udeleženec), vključno s tveganjem ugleda.

Listinjenje je lahko tudi proces izdajanja vrednostnih papirjev, zavarovanih s hipotekami.¹⁵ Hipotekarna in komunalna obveznica sta vrednostna papirja visoke kreditne kakovosti, izdana pod pogoji iz Zakona o hipotekarni in komunalni obveznici ([ZHKO-1], 2012) in katerih kritje se zagotavlja na podlagi kritnega premoženja¹⁶, njuni imetniki pa imajo ob stečaju izdajatelja prednostni položaj pri poplačilu iz tega premoženja. Hipotekarne in komunalne obveznice lahko izdaja samo banka, ki je pred tem od BS pridobila dovoljenje za njihovo izdajo v skladu z ZHKO-1 (2012). BS na podlagi tega zakona podeljuje tudi dovoljenje za opravljanje poslov skrbniku kritnega registra, ki je od izdajatelja ločena in neodvisna oseba. S pomočjo zakonskih načel, kot so kritno načelo, načelo zmanjšanja in odprave tveganj, načela ločenosti kritnega premoženja, dodatnega zavarovanja, prednostnega poplačila imetnikov hipotekarnih obveznic, predčasnega poplačila

14 Listinjenje je tudi »zloglasna« metoda institucij v t. i. sistemu senčnega bančništva, institucij, ki sicer izvajajo finančne storitve, vendar ne sodijo pod strogo bančno regulativo. Izraz senčno-bančni sistem je nastal leta 2007, ko ga je uporabil Paul McCully, direktor investicijskega giganta Pimco, izviral pa naj bi iz leta 1970, z razvojem skladov denarnega trga, katerih računi so funkcionirali kot bančni depoziti, niso pa bili podvrženi bančnemu nadzoru. Senčno-bančni sistem je potemtakem rezultat treh dejavnikov: povečanja konkurence nebančnih institucij, slabe regulacije in inovacij finančnih produktov. Ali obratno, prav osredotočenje regulacije na zdrav in stabilen bančni sistem je spodbujalo rast senčno-bančnega sistema. Podrobneje glej tudi http://ec.europa.eu/internal_market/finances/shadow-banking/index_en.htm.

15 Osnovna razlika med modeloma hipotekarne obveznice (mortgage bond) in modelom listinjenja (mortgage backed securities, MBS), ki se je razvil predvsem v anglosaškem pravnem sistemu, je v tem, da pri drugem modelu institucije, ki dajejo hipotekarna posojila, ne izdajajo hipotekarnih obveznic z namenom pridobivanja finančnih virov, torej zaradi refinanciranja kot v modelu hipotekarne obveznice, temveč hipotekarna posojila preprosto odpredajo posebnim finančnim institucijam.

16 Kritno premoženje hipotekarnih obveznic po ZHKO-1 (2012) so terjatve iz naslova hipotekarnih kreditov za stanovanjske in komercialne nepremičnine, sredstva nadomestnega kritnega premoženja, določenega z ZHKO-1 (2012) in izvedeni finančni instrumenti, ki jih izdajatelj sklene v zvezi s kritnim premoženjem.

in načelo omejitve izdajanja obveznic na banke, naj bi se zagotavljalo temeljno načelo varnosti hipotekarne obveznice oz. varnosti imetnikov hipotekarnih obveznic. BS ima torej tudi v primeru izdajanja navedenih vrednostnih papirjev široka nadzorna pooblastila.

4 RAZPRAVA

Nedvomno je prav zaradi finančne krize aktualno vprašanje, kakšne politične in sistemske rešitve je treba sprejeti (Hetzer, 2012: 250), da se situacija ne bi ponovila, čeprav vemo, da so gospodarska gibanja ciklična in da je imel poglobitno vlogo prav človeški faktor. Hetzer (2012) namreč meni, da je korupcija bistveno vplivala na razvoj dogodkov.

Pomen centralne nadzorne bančne institucije, ki sledi priporočilom stroke in tujim dobrim praksam, ni le v zagotavljanju varnega in transparentnega delovanja bančnega sektorja in finančne stabilnosti. Izkušnje obdobja po finančni krizi napotujejo na zaključek, da je tudi ključen dejavnik preprečitve in boja proti finančni kriminaliteti.

Ugotovitev potrjujeta tako kratek prikaz pozitivnopravne ureditve v prispevku kot tudi pretekle izkušnje našega kazenskega pravosodja. Pred nekaj leti je potekal kazenski proces zoper podjetnika iz virtualne države, ki je preko koprške banke opral približno šest milijonov EUR, ker le-ta še ni imela vzpostavljenega sistema nadzora, kot ga zahteva ZPPDFT (2007). Podjetnik je račun odprl s ponarejeno potno listino, v imenu neobstoječe gospodarske družbe, s sedežem v mednarodno nepriznanem subjektu, situiranem na naftni ploščadi. Izrečena je bila oprostilna sodba, zasežen denar pa vrnjen na račun zagovornika, z blagoslovom Vrhovnega sodišča RS. Podobno sta pred leti povečanje oziroma pridobitev nadzora BS nad hranilno-kreditnimi službami razkrila poslovno in moralno sporne prakse, ki so jih poleg stečajnih senatov obravnavali tudi organi kazenskega pregona. Neuspešno, predvsem zaradi prepočasnega ukrepanja pristojnih institucij, zaradi domnevno protipravnih ravnanj stečajnih upraviteljev in ne nazadnje zaradi nepotrebnega spreminjanja kazenske zakonodaje. Kot piše Richard Schneider (2011), je bila prizorišče zločina tudi bančna skupina Hypo Alpe Adria. Zgodba še nima sodnega epiloga, avtor pa v knjigi opisuje trgovino z orožjem, pranje denarja, nakupe precenjenih zemljišč, načrtno izčrpavanje družb in »tajkunsko« privatizacijo velikih državnih podjetij ter podkupovanje politikov, pod skupnim nazivom »banka balkanske mafije«, ki je delovala tudi pri nas, dejanja pa naj bi razkril šele stečaj Vegrada in ne nadzorna bančna institucija.

V sporočilu za javnost BS poroča (Banka Slovenije, 2012), da je med izvajanjem nadzora¹⁷ v bankah leta 2009 izdala 172 ukrepov, leta 2010 121 in leta 2011 263. V

¹⁷ BS se je odzvala na kritike v medijih in v svojem sporočilu med drugim navedla, da je bil v obdobju po izbruhu krize od 2009 dalje največji poudarek v celostnih pregledih dan pregledu kreditnega tveganja, sledila sta likvidnostno in kapitalno tveganje. Opravili so vrsto tematskih pregledov s področja preprečevanja pranja denarja, in financiranja terorizma, pregledi pa so zajemali tudi preglede družb v bančnih skupinah, menedžerskih odkupov, premostitvenih kreditov, upravljanja problematičnih naložb, kreditiranja določenih fizičnih in pravnih oseb ter projektne financiranja.

zadnjih dveh letih je BS podala Vrhovnemu državnemu tožilstvu RS eno pobudo za začetek kazenskega postopka, na Nacionalni preiskovalni urad so naslovili tri prijave suma kaznivega dejanja, na krajevno pristojno okrožno državno tožilstvo so podali tri ovadbe in na pristojno policijsko upravo eno obvestilo o nepravilnostih in eno obvestilo o sumu kaznivega dejanja. Skupno torej le devet neenotno poimenovanih aktov, brez pravno utemeljenega razloga za tako razlikovanje, ki so bili poleg tega posredovani različnim organom. Iz sporočila za javnost je tudi razbrati, da guverner zagovarja stališče, da BS ni preiskovalni urad, da njena naloga ni odkrivanje kaznivih dejanj, da nima dostopa do zaupnih dokumentov ipd., čeprav je v 231. členu ZBan-1 (2010) izrecno določeno, da sme (po določilih kazenske zakonodaje pa mora) BS zaupne informacije posredovati sodišču, državnemu tožilstvu ali policiji za potrebe kazenskega postopka.¹⁸ V sporočilu so še zapisali, da so za odkrivanje notranjih prevar, goljufij in drugih kaznivih dejanj pri poslovanju banke pristojni organi odkrivanja in pregona.¹⁹

Hetzer (2012) pojasnjuje, da gre pri vprašanju kazenskega pregona odgovornih za finančno krizo za eno najkompleksnejših problematik gospodarskega kazenskega prava na sploh. Vendar dodaja, da je kazenski pregon nujen zaradi načel socialne pravičnosti in enakosti pred zakonom. S kompleksnostjo in zahtevnostjo kaznivega dejanja gospodarske kriminalitete se manjša verjetnost, da bo kaznivo dejanje sploh evidentirano kot sum, če pa že bo podan sum, se prav tako z večanjem kompleksnosti in zahtevnosti primera zmanjšuje verjetnost, da bo podana ovadba in kasneje na sodišču izrečena pravnomočna sodba; taka ugotovitev napotuje storilce gospodarske kriminalitete, da je za njih osebno ali njihovo združbo smiselno iskanje in izvajanje vedno novih in zapletenejših kaznivih dejanj (Hren, 2004: 508). Logično je torej, da BS kot najbolj strokovna in usposobljena bančna institucija v državi, s širokimi nadzornimi oziroma regulatornimi pooblastili, prva zazna protipravna ravnanja udeležencev na segmentu finančnega trga, ki jih nadzoruje, ter poslovodnih organov v bančnem sektorju. Zato je nujno, da že v začetni fazi, torej v fazi odkrivanja, sodeluje s policijo in tožilstvom, ki nato pridobita ustrezne sodne odločbe, bodisi za pridobitev zaupnih bančnih podatkov ali za hišno preiskavo.²⁰

18 Vsi državni organi in organizacije z javnimi pooblastili so dolžni naznaniti kazniva dejanja, za katera se storilec preganja po uradni dolžnosti, če so o njih obveščeni ali če kako drugače zvedo zanje. Obenem z ovadbo morajo navesti tudi dokaze, za katere vedo, in poskrbeti, da se ohranijo sledovi kaznivega dejanja in predmeti, na katerih ali s katerimi je bilo storjeno kaznivo dejanje, ter druga dokazila (145. člen Zakona o kazenskem postopku ([ZKP], 2012). Ovadba se poda pristojnemu državnemu tožilcu pisno ali ustno (147. člen ZKP, 2012). Opustitev ovadbe, da se pripravlja kaznivo dejanje in opustitev ovadbe kaznivega dejanja ali storilca, sta kaznivi dejanji po 280. členu in 281. členu Kazenskega zakonika ([KZ-1], 2012).

19 FSA (Financial Services Authority), britanska nadzorna in regulatorna finančna institucija, ima med zakonskimi cilji, ki jih zasleduje, zapisano, da je njena naloga tudi preprečevanje oziroma zmanjševanje finančne kriminalitete (reduction of financial crime). Britanci so pohiteli z reformami na tem področju, zato bo od aprila 2013 dalje finančni nadzor v pristojnosti nove institucije PRA (Prudential Regulation Authority), ki bo delovala v okviru centralne banke (Bank of England), pod strožjimi pravili, ki naj bi preprečila ponovno krizo.

20 Po 214. členu ZBan-1 (2010) mora banka kot zaupne varovati vse podatke, dejstva in okoliščine o posamezni stranki, s katerimi razpolaga, ne glede na način, na katerega je pridobila te podatke. Po 5. odst. 156. člena ZKP (2012) lahko v primeru podanih razlogov za sum policija sama pridobi podatke o imetniku računa ali pooblaščenca od banke, vse ostale pa po odredbi preiskovalnega sod-

Kakšna bo torej bodoča vloga našega centralnega bančnega nadzornika? Sprejet je nov baselski sporazum Basel III (Basel Committee on Banking Supervision, 2010), sprejeta je bila nova kapitalska direktiva (Direktiva 2010/78/EU Evropskega parlamenta in Sveta, znana tudi pod imenom Omnibus I), katere posamezna določila in zahteve smo morali prenesti v notranji pravni red. V evropskem prostoru že delujejo novi finančni nadzorniki in regulatorji, to so Evropski bančni organ (European Banking Authority, EBA), Evropski organ za vrednostne papirje in trge (European Securities and Markets Authority, ESMA) in Evropski organ za zavarovanja in poklicne pokojnine (European Insurance and Occupational Pensions Authority, EIOPA). Pravna ureditev delovanja evropskih nadzornikov in regulatorjev temelji na analizi napak in izkušnji, ki jih je razkrila finančna kriza. Pomembno je, da gre za neodvisne institucije, ki lahko koordinirajo aktivnosti nacionalnih nadzornikov, lahko pa tudi same prevzamejo neposredni nadzor v posamezni članici. Povzeti je torej mogoče, da z morebitnimi premišljenimi reformami v naši državi zaostajamo, pa čeprav bi bile le-te usmerjene zgolj v doslednejšo implementacijo že uveljavljenih pravil in okrepitev nadzora na kritičnih področjih, s poudarkom na preventivni vlogi BS.

LITERATURA

- Banka Slovenije. (2007). *Proces ocenjevanja tveganj*. Pridobljeno na <http://www.bsi.si/iskalniki/nadzorniska-razkritja-vsebina.asp?VsebinaId=5786&MapaId=831>
- Banka Slovenije. (2008a). *Strateški načrt Banke Slovenije za obdobje od 2009–2012*. Pridobljeno na <http://www.bsi.si/banka-slovenije.asp?MapaId=1294>
- Banka Slovenije. (2008b). *Usmeritve pri izvajanju ukrepov na področju preprečevanja pranja denarja in financiranja terorizma*. Pridobljeno na <http://www.bsi.si/zakoni-in-predpisi.asp?MapaId=251>
- Banka Slovenije. (2012). *Odgovor na članek, objavljen dne 29. 8. 2012, z naslovom »Zamujena leta guvernerja Banke Slovenije« v časopisu Dnevnik*. Pridobljeno na <http://www.bsi.si/iskalniki/sporocila-za-javnost.asp?VsebinaId=15557&MapaId=137#15557>
- Basel Committee on Banking Supervision. (2006). *International convergence of capital measurement and capital standards: A revised framework – comprehensive version*. Pridobljeno na <http://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf>
- Basel Committee on Banking Supervision. (2010). *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems*. Pridobljeno na <http://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf>
- Dierick, F. (2004). *European Central Bank: Occasional paper No. 20*. Frankfurt am Main: ECB.
- Direktiva 2002/87/ES. (2003). *Uradni list EU*, (06/Zv. 4, L 35/1, 2003). Pridobljeno na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:06:04:32002L0087:SL:PDF>

nika, na predlog državnega tožilca (1. odst. 156. člena). Seveda to ni ovira, da BS posreduje svoje ugotovitve, ki ne vsebujejo zaupnih podatkov, zadositijo pa standardu razlogov za sum, na podlagi katerih policija in tožilec predlagata izdajo sodne odredbe.

- Direktiva 2010/78/EU. (2010). *Uradni list EU*, (L 331/120, 2010). Pridobljeno na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:331:0120:0161:SL:PDF>
- Dowd, K. (2009). Moral hazard and the financial crisis. *Cato Journal*, 29(1). Pridobljeno na <http://www.cato.org/sites/cato.org/files/serials/files/cato-journal/2009/1/cj29n1-12.pdf>
- Federal Crisis Inquiry Commission. (2011). *The report*. Pridobljeno na <http://fcic.law.stanford.edu/report>
- Hellmann, T. F., Murdock, K. C. in Stiglitz, J. E. (2000). Liberalization, moral hazard in banking, and prudential regulation: Are capital requirements enough? *The American Economic Review*, 90(1). Pridobljeno na <http://individual.utoronto.ca/zheli/G31.pdf>
- Hetzer, W. (2012). Financial crisis or financial crime? Competence and corruption. V M. Edelbacher, P. Kratcoski in M. Theil (ur.), *Financial crimes, a threat to global security* (str. 217–267). Boca Raton: CRC Press.
- Hren, M. (2004). Problemi gospodarske kriminalitete in korupcije v Republiki Sloveniji ter uspešnost oziroma neuspešnost pregona tovrstnih dejanj. V G. Meško (ur.), *Preprečevanje kriminalitete, teorija, praksa in dileme* (str. 496–511). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo.
- Kazenski zakonik. (2012). *Uradni list RS*, (50/12).
- Majič, M. (2002). *Operativno tveganje: definicija, regulacija in merjenje*. Pridobljeno na <http://www.bsi.si/nadzor-bank.asp?Mapald=163>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2009). *The corporate governance lessons from the financial crisis*. Pridobljeno na <http://www.oecd.org/daf/corporateaffairs/corporategovernanceprinciples/42229620.pdf>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2010). *Corporate governance and the financial crisis, conclusions and emerging good practices to enhance implementation of the principles*. Pridobljeno na <http://www.oecd.org/daf/corporateaffairs/corporategovernanceprinciples/44679170.pdf>
- Režek, D. (2002). Preprečevanje in odkrivanje pranja denarja. V D. Maver, B. Kečanovič in P. Mrhar (ur.), *Problematika odkrivanja in pregona gospodarske kriminalitete* (str. 149–162). Ljubljana: MNZ RS.
- Rotovnik, T. (2003). *Operativno tveganje in Basel II – pripravljenost bank v Sloveniji na zahteve novega kapitalskega sporazuma*. Pridobljeno na <http://www.bsi.si/nadzor-bank.asp?Mapald=163>
- Rotovnik, T. (2004). *Operativno tveganje z regulatorne perspektive*. Pridobljeno na <http://www.bsi.si/nadzor-bank.asp?Mapald=163>
- Schneider, R. (2011). *Kraj zločina: Hypo Alpe Adria*. Mengeš: Ciceron.
- Skipper, D. H. Jr. (2000). *Financial services integration worldwide: Promises and pitfalls*. Pariz: OECD.
- Sutherland, E. H. (2001). Is »white collar crime« crime? V N. Shover in J. P. Wright (ur.), *Crimes of privilege, readings in white-collar crime* (str. 12–20). New York: Oxford University Press.
- Štiblar, F. (2008). *Svetovna kriza in Slovenci*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Štiblar, F. (2010). *Bančništvo kot hrbtnica samostojne Slovenije*. Ljubljana: ZRC SAZU.

- Tomasic, R. (2012). The financial crisis and the haphazard pursuit of financial crime. V M. Edelbacher, P. Kratcoski in M. Theil (ur.), *Financial crimes, a threat to global security* (str. 177–204). Boca Raton: CRC Press.
- Zakon o bančništvu. (2010). *Uradni list RS*, (99/10).
- Zakon o Banki Slovenije. (2006). *Uradni list RS*, (72/06).
- Zakon o finančnih konglomeratih. (2006). *Uradni list RS*, (43/06).
- Zakon o hipotekarni in komunalni obveznici. (2012). *Uradni list RS*, (10/12).
- Zakon o kazenskem postopku. (2012). *Uradni list RS*, (32/12).
- Zakon o potrošniških kreditih. (2010). *Uradni list RS*, (59/10).
- Zakon o preprečevanju pranja denarja. (2001). *Uradni list RS*, (79/01).
- Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma. (2007). *Uradni list RS*, (60/07).

O avtorici:

Tanja Ahčan, okrožna državna tožilka pri Okrožnem državnem tožilstvu v Ljubljani, dodeljena oddelku za gospodarsko kriminaliteto in študentka prvega letnika doktorskega študija na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru.